

ZWEEDSE AKKERBOUW OPNIEUW SPRINGLEVEND

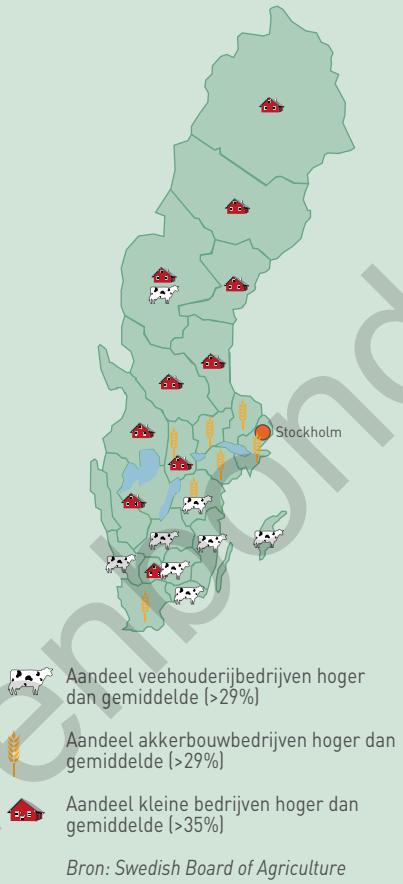
Jaren geleden werd de Zweedse akkerbouw afgeschreven. Vandaag is de graanteelt levendiger dan ooit. De markten regeren. Melkveebedrijven schakelen om. Grasland wordt opnieuw gescheurd, zolang dat nog mag van Europa. – *Jacques Van Outryve*

De landbouw op de foto bovenaan kan Zweden niet zijn. En toch! Deze foto werd in augustus genomen. Achteraan in beeld haalt een maaidorser onverstoord de recordgraanoogst van 2012 binnen terwijl op de voorgrond de druiven rijpen. Zij wachten op de vrieskou voor de productie van ijswijn. Het maken van ijswijn is een nieuwe lucratieve bijverdienste voor landbouwbedrijven die aan multitasking willen doen. Zo'n 34% van de Zweedse landbouwers heeft op zijn bedrijf ook andere bronnen van inkomsten dan de landbouw. De Blaxstawijngaard ligt in Flen, op 110 kilometer ten zuidwesten van de Zweedse hoofdstad Stockholm. Die hoofdstad zit te paard op de 'landschappen' Södermanland en Uppland. Landschappen (*landskap*) zijn de historische indeling van Zweden. Ze hebben geen bestuurlijke betekenis meer, maar wel nog steeds een grote geografische, culturele en landbouwkundige waarde. Denk aan Lappland, het grootste en meeste gekende landschap gelegen in het hoge noorden van het land. De Kerstman komt er vandaan. Södermandland en Uppland liggen in het oosten van Svealand, het middelste gedeelte van Zweden. Zij liggen rond het grillige Mälarenmeer dat in verbinding staat met de Baltische zee via een poespas van grote en kleine eilandjes, een *archipelago* genoemd. Op 14 van die eilanden is Stockholm gebouwd. De meeste eilandjes zijn ingenomen door de landbouw. Het is een landbouw aan het water. Vaak ook op het water, want de boten met dieren varen af en aan. Het is een landbouw die in het kader van de milieuproblematiek sterk rekening moet houden met het water, wat het gebruik van meststoffen en gewasbeschermingsmiddelen betreft. Landbouwers worden sterk beperkt in hun bedrijfsvoering. Maar zij hebben leren leven met een kwetsbare omgeving. Er moet niet veel gebeuren om het natuurlijke evenwicht te verstoren. Bufferstroken en zijn steeds meer aangewezen op precisielandbouw. Håkan en Teri Lee Eriksson baten de Wiggebyboerderij uit op het eiland Färingsö in het Mälarenmeer. Zij kozen met de steun van meststoffenfabrikant Yara voor precisiebemesting. Zij werden door het WWF, de wereldwijd opererende milieuorganisatie World Wildlife Fund, in 2010 uitgeroepen tot 'Baltic Sea Farmer' van het Jaar. Bij het WWF loopt een 'Baltic Ecoregion Programme' waarbij de beste praktijken van boeren uit landen die grenzen aan de Baltische zee vergeleken en uitgewisseld worden. Die landen zijn Zweden, Polen, Denemarken, Estland, Letland, Litouwen, Rusland, Finland en Duitsland. De Erikssons zijn anders gaan boeren. Zij zijn ervan overtuigd geworden dat wat goed is voor de portemonnee van de boer ook goed kan zijn voor het milieu. "Zuinig omgaan met natuurlijke hulpbronnen is een hoeksteen van ons beroep", zegt Teri Lee, geboren op een boerderij in Kansas (VS) en naar Zweden geëmigreerd in 1982. Vele Zweden deden hem de omgekeerde weg voor. Wiggeby telt 600 ha akkerbouwgewassen, hoofdzakelijk granen en koolzaad. De verliezen van nutriënten die in het omgevingswater terechtkwamen, werden nauwkeurig in beeld gebracht. In 2004 investeerde hij in een zogenaamde N-Sensor, die meet hoeveel stikstof elk gewas op elke plaats nodig heeft en stemt de stikstofgift automatisch op de noden af zodat op

Copyright Boerenb

VAN GISTEREN NAAR MORGEN

In tegenstelling tot buurland Noorwegen koos de Zweedse landbouw in het begin van de jaren 90 van vorige eeuw het ruime sop. Markten werden niet langer geregeld. De grenzen werden geslecht, de melkquotaregeling afgeschaft en graantelers werden financieel aangemoedigd om te extensiveren en om te schakelen, onder meer naar bosbouw. De Zweedse graanteelt zou toch nooit competitief zijn. Goedkope granen voor menselijke en dierlijke voeding zouden voortaan worden ingevoerd. Op die manier zou ook de dierlijke productie competitief worden. Daarnaast zou bosbouw de roeping worden. Zo geschiedde. Zweden had het voorgevoel dat hout in het kader van duurzame ontwikkeling en van de klimaatproblematiek wel eens opnieuw de grondstof van de toekomst zou kunnen worden. Het land is dan ook een voortrekker inzake bio-energie en bio-economie waarbij de grondstof enkel nog biomassa is. En die biomassa kan vele vormen aannemen, zoals de bijproducten van de houtindustrie of de teelt van korteomloophout.
Het landbouwareaal in Zweden bedraagt 3 miljoen ha waarvan 2,6 miljoen akkerland. Zweden telt 72.600 landbouwbedrijven. Dat is gemiddeld 35,8 ha akkerland per bedrijf. De gemiddelde prijs per ha bedraagt 40.200 SEK, of minder dan 5000 euro. Dat is het niveau van Roemenië. Maar gemiddelden zijn in Zweden niet van tel. In het weinig bevolkte noorden is het te koud om aan landbouw te doen. De beste landbouwgrond bevindt zich in het zuiden, waar de meeste Zweden wonen. Daar bedragen de landgrondprijzen 200.000 SEK tot 300.000 SEK (24.000 euro tot 36.000 euro). In Uppland, in de omgeving van Stockholm, gaan de prijzen naar 50.000 euro en meer. Het graanareaal steeg dit jaar van 995.000 ha naar meer dan 1 miljoen ha. De opbrengst steeg van 4,7 ton naar 5,3 ton/ha. Dat is voor de noordelijke EU-lidstaten een recordcijfer. De totale graanopbrengst voor 2012 wordt dan ook geschat op 5,35 miljoen ton. Ook het areaal koolzaad neemt sterk toe.

Bron: Swedish Board of Agriculture

meststoffen kan worden bespaard. "Tot 20 à 30 kg N per ha", voegt Teri eraan toe. "Zonder op opbrengst en kwaliteit te moeten toegeven."
"De beperkende factor voor de graanteelt in Zweden is het klimaat, niet de technologie", vindt Mogens Erlingson van Yara, de Noorse meststoffenfabrikant. In Zweden zijn al bijna 100 N-Sensors verkocht. De investering loont op bedrijven vanaf 150 ha. De Yara N-Sensor is gemonteerd op de cabine van de tractor en detecteert plaatsen op het veld waar het gewas meer of minder stikstof nodig heeft.

Akkerbouw en windmolens

Cousins Anders en Mats Karlsson hebben de handen in elkaar geslagen. Zij baten op 2 plaatsen hun bedrijf van ongeveer 500 ha uit, ten noorden en ten zuiden van Enköping (Uppland). Hier voeren we het debat over de graanprijzen en de weinige keuzemogelijkheden die graanboeren hebben om hun graan af te zetten. Er is enerzijds de grote coöperatie Lantmännen en anderzijds zijn er enkele kleine private handelaars zoals BM Agri van Mats Eriksson. Cousins en Mats hebben hun handen liever vrij. Zij verkopen aan verschillende handelaars. Dat kan zowel Svenska, BM Agri, Joh Hansson, Söderslätt als Forsbäcks zijn. Niet Lantmännen. Sinds vorig jaar zetten zij ook in op de termijnmarkt van Chicago. Mats Eriksson zegt daarom dat boeren beter gediend zijn met goede informatie. Zij moeten zelf hun besluiten trekken. En hun gang gaan. Ook in Zweden bereiden boeren zich voor op volatiele markten. Zij testen mogelijkheden uit. Zij winnen en verliezen. "We betalen leergeld", geeft Mats Karlsson ruiterlijk toe.
De toekomstige plannen van Divagri AB, zo heet het gezamenlijke bedrijf van Cousins en Mats, zien we aan de rand van het een veld oogstklaar timoteegraszaad liggen: windmolens. In Zweden worden de oudere windmolens van het eiland Gotland weggehaald en verkocht voor gebruik in het binnenland, waar de wind minder hard waait. Samen met 4 andere aandeelhouders werden 5 van deze molens aangekocht van elk 500 kW. De stroom zal worden verkocht.

© JACQUES VAN OUTRYVE

Akkerbouwers worden windboeren. Oudere windmolens van de eilanden en de kust worden vervangen en tweedehands doorverkocht voor gebruik meer in het binnenland.

Akkerbouw en coöperatie

Jarl Ryberg is bedrijfsleider op de Hackstaboerderij in Enköping. Het bedrijf is dit jaar van eigenaar veranderd, maar de bedrijfsleider is gebleven. Het bedrijf telt 230 ha bosbouw en 350 ha akkerland. Daarnaast heeft Jarl een beperkt aantal zoogkoeien,

Copyright Boerenbond

een kruising tussen Simmental en Hereford, en schapen (70 ooien). Op het bedrijf liggen proefvelden aan van de zaadfirma SW Seed. Het is trouwens de bedoeling om meer specifieke teelten in het teeltplan op te nemen. Zo is er al korteomloophout (wilg) maar ook graszaad. Granen blijven de hoofdmoot uitmaken van het teeltplan, zeker met deze opbrengsten en prijzen. Jarl neemt deel aan meerdere milieuprogramma's. Zijn bedrijf wordt immers ingesloten door het Mälarenmeer. Opnieuw valt het ons op dat Zweedse akkerboeren met milieu hebben leren omgaan, uit noodzaak. "Wij doen aan 'slimme' vergroening", zegt Jarl waarmee hij suggereert dat de Europese Commissie met haar voorstellen voor de hervorming van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid een andere vergroening bedoelt. "Wanneer 7% van het akkerland in ecologisch focusgebied moet worden gelegd, zal er minder graan zijn en zullen de prijzen verder stijgen."

"Zweedse boeren doen aan 'slimme vergroening'. Dat moet wel, we leven en werken samen met en in een zeer kwetsbaar milieu", zegt Jarl Ryberg.

Zweedse boeren willen intensief blijven telen, maar dan slim of verstandig intensief. Toeslagrechten in Zweden variëren van 823 SEK tot 5192 SEK (1 SEK = 0,12 euro). Daar komt echter nog een milieupremie van ongeveer 100 SEK bovenop. De Zweedse overheid is tegen toeslagrechten en de eerste pijler van het GLB. Zij willen middelen via de tweede pijler of het plattelandsbeleid besteden. Boeren zoals Jarl zijn het daar niet mee eens.
Jarl Ryberg is een trouw lid van Lantmännen. Hij vindt niet dat zij een ongeoorloofde monopoliepositie innemen op de graanmarkt. Er worden verschillende types van aankoopcontracten aangeboden. Lantmännen (www.lantmannen.com) is een van de grootste landbouwcoöperaties met 35.000 leden. Zij stelt 10.000 mensen tewerk en is actief in 22 landen. Zij draait een omzet van 3 miljard euro waarvan een derde in de landbouwsector, van boer tot bord.

Zweden is een voorloper in het gebruik van hernieuwbare energie op basis van biomassa.

Energieteelt met huishoudelijk afvalwater
Anne-Marie en Magnus Ericsson hebben op de Djurbyboerderij 130 ha bos, 210 ha akkerland voor biologische teelten, 20 ha wilgenteelt, een B&B en een feestzaal. Alweer een landbouwbedrijf met meerdere functies. Zij werken inzake mechanisatie samen met de buurman. "In 1999 zijn we gestart met de teelt van wilgen voor energie. Wij hebben hiervoor een contract afgesloten met het stedelijk energiebedrijf Ena Energi. De stad Enköping zelf levert ons het huishoudelijk rioolwater. Dat onbehandelde afvalwater wordt aangevoerd en in open vijvers gestort. Vervolgens wordt het als bemesting voor de wilgen gebruikt. Niet meer dan 115 mm per keer, want anders wordt de grond te drassig. Voor het gebruik van dat afvalwater ontvangen we een vergoeding. Het verwerken van afvalwater is onze beste teelt!" De eerste wilgen waren gewoon wilde soorten. Vandaag zijn er wilgen op de markt die veel sneller produceren. Maar het is de combinatie met het rioolwater die de teelt zeer rendabel maakt. Of hij niet bang is dat zijn gronden vervuild zouden geraken? De wilgen nemen vele zware metalen en andere vervuilende stoffen uit de grond, en dus ook uit het rioolwater op. Maar niet alles. Sommige zware metalen, hormonen of resten van medicatie kunnen in de grond achterblijven. Die mogelijke vervuiling wordt opgevolgd. Magnus is er zich van bewust dat hij op die grond geen gewassen voor menselijke of dierlijke voeding meer zal kunnen telen. Wanneer het project afloopt, zal de grond worden bebost. Ondanks het gebruik van het afvalwater moet nog 50 tot 100 kg N worden bijbemest. Wilgenteelt wordt in Zweden ook als een subsidiabele teelt beschouwd, zodat Magnus ook nog toeslagrechten kan trekken. De stad Enköping zegt dat als al het huishoudelijke

ZOETE WIJN UIT HET NOORDEN

Blaxsta Winery (www.blaxstawine.se) is gelegen op de 59ste breedtegraad en is de meest noordelijke wijngaard in Europa. Er wordt voornamelijk ijswijn geproduceerd, naast gewone rode en witte tafelwijnen, fruitwijnen en ijsappelwijn. Göran Amnegård leerde in Canada hoe hij ijswijn moet produceren. Hij startte in 2000 en heeft 2,6 ha wijnstokken, hoofdzakelijk Vidal voor de ijswijn, naast Merlot, Chardonnay en zelfs Carbernet Franc. De overige 250 ha zijn akkerbouw en bosbouw. Daarnaast baat hij op zijn bedrijf ook nog een chique restaurant en een hotel met conferentiezalen uit, waar uiteraard zijn wijnen worden geserveerd. Voor de productie van ijswijn blijven de druiven aan de struiken totdat het -7 °C vriest. Geen probleem in Zweden. Vervolgens worden ze één voor één geplukt. De Vidal Ice Wine 2009 behaalde in 2012 de gouden medaille in de categorie zoete wijnen op de International Wine Masters Challenge in Portugal.

Copyright Boerenbond

afvalwater naar zuiveringsinstallaties zou moeten worden getransporteerd, of als er nieuwe zuiveringsstations zouden moeten komen, dat dit 25 miljoen SEK zou kosten. Deze manier is goedkoper. Bovendien gaan de wilgen die in de winter worden gehakseld naar het stedelijke energiebedrijf waar warmte en elektriciteit voor de stad wordt geproduceerd. Op deze manier zien de inwoners nog iets van hun afval terug.

1 *Voor Magnus Ericsson zijn niet de wilgen, maar het feit dat hij er huishoudelijk afval op kwijt kan, zijn meest lucratieve teelt.* 2 *De wilgen worden, samen met andere biomassa, verwerkt in het stedelijk energiebedrijf Ena Energi.*

De inwoners van Enköping en omgeving hebben geen individuele verwarmingsinstallatie. De warmte wordt geleverd door het stadbedrijf Ena Energi (www.enae.se). Dat wordt *district heating* of districtverwarming genoemd. Er wordt gebruik gemaakt van bijproducten van de houtindustrie, van takken en toppen van de bomen, afval van de papierindustrie en wilgen van boeren zoals Magnus en anderen. Bij districtverwarming wordt heet water naar de woonhuizen gepompt via een pijpleiding. Elk huis heeft een warmtewisselaar die warmte naar behoefte afneemt. Het lauwe water keert terug naar de fabriek. Zweden is een voorloper in het gebruik van hernieuwbare energie op basis van biomassa. Het land heeft met zijn bossen, hout- en papierindustrie ook veel biomassa ter beschikking. ■

In een volgend nummer nemen we de Zweedse melkveehouderij onder de loep.

Copyright ILVO